

видав, 2004. – 240 с. 5. *Мэлони Г.* Ньютон Религиозный опыт: феноменологический анализ уникального поведенческого события [Электронный ресурс] / Г. Ньютон Мэлони. – Режим доступа: <http://www.aquarun.ru/psih/relig/relig8.html>. 6. Религиоведение [Текст] : словарь / ред. Е. С. Элбакян. – М. : Академический Проект, 2007. – 637 с. 7. *Самыгин С. И.* Религиоведение: социология и психология религии / С. И. Самыгин, В. И. Нечипуренко., И. Н. Полонская. – Ростов-н/Д : Феникс, 1996. – 672 с. 8. *Цахес И.* Нейронаука и религиозный опыт: на пути к построению интегративной модели / Иштван Цахес // Религиоведение. – 2012.

– № 7–8. – С. 51–61. 9. *Hood R. W.* Religious orientation and the experience of transcendence / R. W. Hood // Journal for the Scientific Study of Religion. – 1973. – Vol. 12. – № 4. – P. 441–448. 10. *Rosegrant J.* The impact of set and setting on religious experience in nature/ J. Rosegrant // Journal for the Scientific Study of Religion. – 1976. – Vol. 15. – № 4. – P. 301–310. 11. *Waardenburg J.* Classical Approaches to the Study of Religion: Aims, Methods, and Theories of Research / Jacques Waardenburg. – Berlin ; New York : de Gruyter, 1999. – 742 p.

Надійшла до редколегії 15.04.2014

Е. И. Предко

РЕЛИГИОЗНЫЙ ОПЫТ: ЛИЧНОСТНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

Рассмотрен религиозный опыт в контексте ценностно-смысловой регуляции поведения человека. Отмечено, что именно в религиозном опыте происходит оптимизация обычных психических процессов и явлений внутренней жизни субъекта. Выявлено, что антропологическим основанием религиозного опыта является достижение практикующим субъектом внутренней гармонии как целостности, имманентной трансцендентному. Утверждается, что основанием религиозного опыта выступает опыт столкновения человека с областью Божественного, что и обуславливает изменение самосознания верующего, трансформацию его ценностей, смыслов и значений.

Ключевые слова: религиозный опыт, мистический опыт, религиозное обращение, Я – концепция.

O. I. Predko

RELIGIOUS EXPERIENCE: PERSONAL DIMENSION

Considered a religious experience in the context of value- sense regulation of human behavior. Indicated that religious experience is the optimization of conventional mental processes and phenomena of the inner life of the subject. We found that the anthropological basis of religious experience is to achieve inner harmony practicing entity as integrity, immanent to transcendent. It is alleged that the basis of religious experience is acting experience collision of man with the divine realm, which results in a change of consciousness of the believer, the transformation of values, meanings.

Keywords: religious experience, mystical experience, religious conversion, I – concept.

УДК 215(477)

Л. О. Филипович, д-р філос. наук, проф.

ТРАДИЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ОСМИСЛЕННЯ РЕЛІГІЇ ЯК ДУХОВНОЇ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО БУТТЯ

В статті розглядаються вітчизняні традиції інтерпретацій релігії як духовної основи національного буття українців. Автор виділяє міфо-релігійний, релігійний, міфо-релігієзнавчий і науковий тип осмислення взаємозв'язку релігії і етносу, аналізує історичні джерела, які презентують різноманітні трактування етноконфесійного буття українців. Робиться висновок про важливість релігії в сучасному етнонаціональному відродженні України.

Ключові слова: етнорелігійність, національна церква і національна релігія, українське відродження.

Трансформації останніх десятиліть, які зумовлені, з одного боку, суперечливими процесами універсалізації та глобалізації світових процесів, а з іншого – набуттям Україною своєї державної незалежності, вплинули на всі сфери суспільного життя і насамперед на українську суспільну свідомість. Багато подій і явищ кардинально переосмислюються. Серед них – релігія як духовна основа національного буття. Ще зовсім недавно релігії відмовляли в багатьох її значеннях, зокрема культурному, соціальному, світоглядному, моральному, не говорячи вже про націотворче чи націозберігаюче. Але це не знімало, а тільки актуалізувало питання духовної ідентичності народу, його самовизначення і щодо інших народів, і щодо інших релігій. Щоб зрозуміти, що лежить в основі сучасного українського буття, який з них є визначальним, навіть духовно диктуючим, потрібно з'ясувати наступні питання: Яке місце займала і займає релігія в житті українців? Яку роль відігравала і відіграє релігія в українському суспільному процесі? Основною метою даної статті є з'ясування особливостей вітчизняної парадигми осмислення релігії як духовної основи національного буття.

Вся історія і сучасне життя України демонструють визначальність саме етнічних і релігійних чинників в її бутті. Саме тому тема "релігійне і національне" завжди була пріоритетною в процесі ідентифікації українця і української нації. В традиції вітчизняного осмислення ролі релігії як духовної основи національного буття ми виділяємо декілька підходів. Уособлені вітчизняними мислителями Х-XX століть концептуальні типи, незважаючи на їхню певну світоглядну й методологічну відмінність, внаслідок єдиного етнічного та культурного

тла, на якому розгорталася їх творча і суспільна діяльність, мають багато спільного, зокрема: визнання релігії важливим, навіть вирішальним фактором етнічного буття українців; виявлення політичної ролі релігійного чинника в етнорелігійному процесі; обґрунтування тісного взаємозв'язку, а зрештою – і збігу в Україні її етнічного та релігійного відродження; визнання суперечливої ролі християнства в процесі етноідентифікації та етноконсолідації українства.

Першою формою – міфо-релігійною – вітчизняної традиції осмислення релігії (як духовної основи національного буття) вважається язичництво, яке у своєму витлумаченні питань походження етносу і з'ясуванні ролі релігії в духовному і соціальному житті народу пройшло ряд етапів: 1) від стадії зооморфних уявлень про свого першопредка (тотема) через формування образу антроподібною істоти до божественного уособлення родоначальника етносу; 2) від віросповідної та обрядової спільності одновірців до державної ідеології, якій, окрім державницької орієнтації, притаманний яскраво виражений етнізм з центральною ідеєю сакралізованої єдності й божественності походження кожного народу. Язичницька форма етнорелігійного усвідомлення є самодостатнім феноменом і засвідчує високий рівень образних узагальнень наших предків щодо своєї появи та генезису, їхню здатність до самопізнання і ментального виокремлення себе із багатоманітного етносередовища, виявляє спроби сформулювати програму свого етнорозвитку через специфічне міфо-релігійне відношення до світу.

Відтак, ще дохристиянська свідомість у формі язичницьких міфів ототожнювала народ з його релігією, утверджувала уявлення про природну єдність і божест-

венність свого народу, що бере витоки від спільного першопредка [5, с. 201–279]. Дослідникам небагато відомо про першопредка українців. Письменник В. Рубан зібрав найвідоміші легенди про "Божого предка" українського народу в своїй книзі "Берегиня" [7, с. 262]. На перших порах то була уява про предка-тотема. Частіше всього він постає у зооморфному вигляді – птах (наприклад, сокіл) або ж тварина (наприклад, вовк). Пізніше предком стали вважати антроподібну істоту, хоча віра у певний зв'язок з тотемним звіром зберігалася. Як бачимо, образ першопредка змінювався від менш розвинутих до більш досконалих форм уособлення трансцендентного. Утвердження генетичної залежності етносу від божественних сил сакралізувало народ, об'єднувало в міцну спільноту навколо ідеї божественного і кровного родства. "Родовий міф становив на той час основу суспільної ідеології", – зазначив відомий етнолог В. Давидюк [цит. за 4, с. 14]. Язичництво, спочатку як етнічна релігія, а з часом і як державна ідеологія, перетворювалося на форму етнічного самоусвідомлення, на державну політику в духовній сфері

З приходом християнства на Русь автохтонна язичницька спадщина була частково знищена, частково християнізована. Зрештою етнічні міфічні уявлення замінюються на біблійні, в яких ідея божественного походження русичів набуває не прямого, а опосередкованого – через іудейський народ – звучання. Відтак християнство внесло свої корективи у формулювання і постановку питання про взаємини релігійного та етнічного до свідомості наших предків. Важливим стало не просто визнання того, що русичі – Дажбожі онуки, а й те, чи включені вони до християнського світу, чи рівні в своїй вірі з іншими охрещеними народами.

Сформульовані і зафіксовані в писемних джерелах тієї епохи актуальні для русичів етнорелігійні проблеми свідчать про одночасне існування в киеворуському суспільстві декількох позицій (партій), кожна з яких була зацікавлена в пануванні власної ідеологічної установки (проруська, прокорсунська, провізантійська, проримська тощо). Але всі вони у міфо-релігійній формі прагнули витлумачити походження руського етносу, зняти первісний світоглядний конфлікт між етнічним і релігійним, що виник внаслідок чужорідності релігійних образів, символів і понять овізантійщеного християнства. Відчуття другосортності русичів в ієрархії християнізованих народів була майстерно подолано інтелектуалами і богословами Київської Русі, які оголосили свій етнос біблійним Яфетовим племенем і в такий спосіб утвердили ідею самодостатності й оригінальності Київського християнства.

Міфо-релігійна свідомість, в якій поєднуються образно-інтуїтивні та логіко-понятійні принципи осягнення взаємозв'язку релігії та етносу, в процесі християнізації духовного простору Русі поступово змінює язичницьку домінуючу етнічного в системі "релігія-етнос" на пріоритетність в ній ролі релігійних чинників, які існують у формі міфу, але вже чужого, і у формі релігійних догм, але вже космополітичних. В результаті довготривалого пошуку духовною елітою України шляхів подолання суперечностей між етнічним і релігійним та адекватної моделі їх гармонійного існування, коли йшлося не стільки про відповідність християнства тому чи іншому народові, а про включеність цього народу до християнського світу, вчення Ісуса Христа (візантійська ортодоксія) було адаптоване до конкретно-історичних етнокультурних умов у формі Київського християнства.

Прагнучи визначити сутність феномену "Київське християнство", багато сучасних авторів звертають увагу на особливості історичного формування, богословсь-

ких, організаційно-структурних і обрядових характеристик національної віри.

Цікавий аналіз Київського християнства як ідейного, світоглядного явища, здійснив Б. Лобовик. В його інтерпретації Київське християнство постає результатом специфічного засвоєння "новозавітних уявлень й ідей в ракурсі потреб власної життєдіяльності" народу, і не просто схрещення, а глибокого синтезу цих універсальних ідей із своєю культурою, традицією, історією. Вважаючи патріотизм "чи не найважливішою рисою Київського християнства", що тісно поєднаний із ідеєю рівності всіх народів, Б. Лобовик в цьому вбачав не замкнений етнізм, а вселенськість Київського християнства [6, с. 55].

В результаті своєрідного (як і будь-яким іншим народом) засвоєння русичами догматики, культу, цінностей світової релігії, тобто, за вдалими виразом Б. Грекова, "обрусіння християнства" [3, с. 37], в Київській Русі сформувався такий релігійний феномен, який, як довели авторитетні вчені, виявився "не візантійським, не римським (ми б додали – не болгарським, не моравським, навіть не слов'янським. – Л. Ф.), а руським" [2, с. 392]. Саме це прагнули самоусвідомити русичі, невільно впливаючи на еволюцію християнства в етнобутті свого народу. Це могло проявитися в неповноті сприйняття й засвоєння або специфічності прочитання народом універсальних цінностей християнства.

Якщо в перших століттях християнства на Русі візантійське його походження додавало авторитету Київській церкві, підвищувало її статус в православному світі, то з часом, після захоплення Константинополя мусульманами, візантійська орієнтація, особливо для церкви такої держави, як Русь, втрачала не лише актуальне, а й історичне значення.

Монгольська навала перервала традицію усамостійнення Київського християнства, хоч з появою іноетнічного та іновірного загарбника спроби осмислити ситуацію навряд чи перервалися. Вони неясно звучали у всенародному неприйнятті чужинців, глухій мовчанці, заціпенінні аж до кінця XVI століття. Берестейська унія 1596 року та породжена нею православно-унійна полеміка відновила потребу зовнова осмислити роль церкви у національному бутті українців.

Православний і греко-католицький богословські підходи, базуючись на єдиній загальнохристиянській основі, не уявляючи історичний розвиток народу поза християнством, все ж відрізняються: у витлумаченні вселенського (космополітичного) і помісного (етнічного) в християнстві, ролі певних конфесій в окремі періоди життя українського народу; в розумінні характерних рис і перспектив християнства на українських землях, шляхів розбудови українських церков; у визначенні їх національної функціональності та засобів поєднання.

Кожна історична епоха по-своєму формує важливі для буття народу теми. Якщо перед православним митрополитом Петром Могилою постали завдання утвердити істинність Східного християнства, обґрунтувати рівність Царгородського та Єрусалимського патріархатів з Римом, довести істинність православ'я саме в Україні, переосмислити проблеми співвідношення світського і церковного в суспільному житті, сакрального та секулярного в житті Церкви, визначити місце папи Римського в історії християнства та ін. то для православних ієрархів автокефальних Церков Іларіона (Огієнка) і Василя Липківського пріоритетним було історично і теоретично обґрунтувати автокефальність національних Церков, зокрема українських, довести правомірність їх виникнення і повноти існування не тільки в православному, а й взагалі в християнському світі. При цьому православні митрополити по-різному розставляли ак-

центри в системі "нація-християнство": якщо В. Липківський домінуючим вважав націю, а тому головним змістом його концепції є християнізоване українство з правом українського народу на повний вияв себе у всіх сферах свого життя, то І. Огієнко відстоював першість релігійного елемента, що дає підстави визначити його концепцію як українізоване християнство.

На відміну від православного осмислення етнорелігійності у формі вчення про національну Церкву, греко-католицька візія аналогічних проблем оберталася навколо ідеї спільного кореня греко-католицизму і православ'я в Україні у вигляді нерозділеного Київського християнства Володимирівського хрещення, необхідності об'єднання двох Церков й утворення Київського Патріархату. До речі, такі погляди нині активно обстоюються сучасними греко-католицькими богословами, зокрема Любомиром Гузаром.

Міфо-релігієзнавчий тип осмислення взаємозв'язку релігії та етносу як перехідна форма від традиційно-релігійних (апологетичних) до наукових (амбівалентних) оцінок ролі релігії в житті етносу характеризується оригінальною концепцією синтезу етнічного і релігійного у формі національного месіанства, яку проповідували члени Кирило-Мефодіївського Товариства. Непослідовність та романтизм запропонованої братчиками ідейної, соціальної та культурної програми в подальшому частково долаються ними ж самими шляхом накопичення й аналізу нових конкретних фактів з релігійного життя, з'ясування останніх не лише релігійними аргументами Божої волі, а й історичними причинами. Логічне завершення процесу дослідження етнорелігійних феноменів відбувається тільки в рамках науково-релігієзнавчих підходів, які передбачають вичленовування загальних закономірностей етнорелігієгенезу, визначення нових методологічних засад пізнання релігії та етносу й вирішення понятійно-категоріальних і термінологічних проблем.

Сучасна вітчизняна етнологія релігії має солідних теоретиків-предтеч в особі М. Драгоманова і О. Потебні, І. Франка і М. Грушевського, які, зосередившись на вивченні релігії як чинника національного життя українства, сформулювали важливі теоретичні і методологічні засади етнорелігієзнавчих досліджень. Поділяючи ідею історичного поступу, основним показником якого є міра людської свободи, мислителі, визнаючи тісний зв'язок між релігією та етносом, виступали проти підміни етнічного релігійним і навпаки, проти рівнозначної оцінки їх ролі в житті українського народу. Вони відзначали посилення суперечностей між цими двома початками людського буття в сучасну для них епоху. Громадівці бачили різницю між релігією та Церквою, розмежовували роль кожної з них в житті етносу. Вони визначили особливості та риси української ментальності й релігійності, які характеризувалися світоглядним синкретизмом, полісубстанційністю, толерантністю, незадогматизованістю, моральністю, що зумовило своєрідний спосіб життя етносу, взаємодоповнюваність етнічного (українського язичництва) і всесвітнього (християнства), специфіку народного прочитання вчення Ісуса Христа.

Прагнучи ввести українців до світової цивілізації, вітчизняні діячі поставили за мету витворити з етнічної маси повноцінну націю з усіма атрибутами етнічності, державності, духовності, культурності. Ними подані визначення багатьох понять етнології та релігієзнавства, вирішені питання про релігію як ознаку (компонент) нації, що вважається початком наукового вивчення етнорелігійних феноменів.

З історичної точки зору етнорелігійні відносини розгортаються через етнорелігієгенез, під яким слід розуміти такий розвиток етнорелігійних систем, внаслідок

якого утворюються специфічні етнорелігійні спільноти або їх сукупність, що мають сталі ознаки й відносну самостійність у своїй суспільній функціональності та виявляються в особливостях життєдіяльності та культури того чи іншого етносу, його уявленнях, в т. ч. релігійних, про світ і самих себе.

Закономірностями етнорелігієгенезу, незважаючи на унікальність і своєрідність духовно-культурних, в т. ч. етнорелігійних, світів, є: 1) залежність того чи іншого типу релігій та етнічних утворень від географічних і кліматичних умов проживання народів, від рівня їх соціально-економічного розвитку і характеру господарської діяльності (зокрема, селянськості як для українців); 2) різноманітність і багатоваріантність проявів; 3) незворотність процесу та наступність у розвитку релігійних уявлень етносу та їх обрядових оформлень; 4) взаємозалежність окремих етнорелігієгенезів. Характерними рисами цього процесу виступають неоднорідність, полілінійність, різнонаправленість, мультиетнічність і полірелігійність, історична стадіальність, цивілізаційна дискретність. Розвиток етнічної та релігійної сфер характеризується тенденціями етнізації й космополітизації, партикуляризації й універсалізації, регіоналізації й глобалізації. Історичний конфлікт, який існує між цими тенденціями, має конструктивний характер: в результаті взаємодії, взаємопроникнення цих суперечностей врешті-решт забезпечується реальне існування і розвиток будь-якої релігії.

В історичному бутті українства, в нинішніх процесах національного відродження релігія посідає одне з визначальних місць, що зумовило потужну українську традицію в осмисленні взаємозв'язку етнічного і релігійного компонентів суспільного життя. Остання настільки продуктивна, що дає можливість скористатися її здобутками для вирішення етнорелігійних проблем не лише теоретично, а й практично, і не лише серед українців, а й серед інших народів сучасної України та за її межами.

Перші роки незалежності, дійсно, "оживили" громадські думку, вчених і богословів необхідністю знати свою власну релігійну історію, пролити світло на темні плями, визволити історичні імена з-під ідеологічних оцінок попередніх епох. З'явилася велика кількість книжок, статей, досліджень, які були спрямовані на віднайдення істини в відомих історичних подіях.

Розв'язавши достатньо успішно ці історичні проблеми, дослідники стоять перед вирішенням наступних питань, які актуалізувалися сучасним днем буття релігії в Україні: "Що є національною релігією і національною Церквою українців? в чому причина міжправославного конфлікту і як його розв'язати? Чи можлива і потрібна Україні Помісна Церква? Що робити із католицько-православним протистоянням, а чи може їх поєднати в єдину християнську церкву? Як зменшити суперечності між історичними й новими релігіями? Чи була і чи буде Україна з точки зору формування її культури монорелігійною (а може, поліконфесійною) державою? Як бути із іншими народами та їх релігіями, які переживають етап національного і релігійного відродження, як їх включити до духовного піднесення України, зокрема, як реагувати на політизацію етнорелігійної сфери життя нетрадиційних етносів – кримських татар, євреїв, греків, молдаван та ін. з їхнім бажанням релігійної сепаратизації тощо?"

За всім цим стоять реальні наші сподівання на те, що посилення ролі релігії в суспільстві – на різних рівнях, зокрема введення Закону Божого до викладання у школах, присутність Церкви у нетрадиційних сферах її функціонування (політика, економіка) – призведе до підвищення культурності народу, до його вольового самоусвідомлення, до релігійно-духовного відродження, включення до Європи, з якою пора себе ідентифікувати. Нам

так хочеться, щоб українців визнавали європейцями не тільки патріотично налаштована частина самого ж українського люду, а й інші народи, коли саме слово "українець" буде асоціюватися із освіченою, моральною, інтелектуально і духовно збагаченою особистістю.

Як бачимо, в людському бутті релігія та етнос тісно пов'язані, в результаті чого утворюються синкретичні етнорелігійні явища, які визначають не тільки етнічну чи релігійну історію, а й напрямок розвитку людства в усій багатоманітності його прояву. На основі постмодерністських теорій буття людства сформульований смисл етнорелігієгенезу як процесу, в результаті якого взаємодіють, одночасно впливаючи одне на одне, етнічне й релігійне начало в житті суспільних суб'єктів (особистості, спільнот), причому в цій взаємодії релігії та етносу в процесі людського розвитку відбувається нібито постійна зміна домінант, тобто одного або іншого з цих компонентів системи "релігія-етнос".

Україна, як член світового співтовариства, знаходиться в силовому полі взаємодії суперечливих глобальних тенденцій. З одного боку, вона демонструє об'єктивну універсалізаційну направленість свого розвитку (бажання економічної і фінансової інтеграції до Європи, пошуки спільної європейської історії і утвердження європейської культурної ідентичності, зокрема через прийняття і перебування в сфері впливу світової релігії –

християнства), а з іншого – в Україні завжди існувало свідоме й підсвідоме прагнення до онаціональнення життя етносу.

Національні та релігійні питання в Україні, будучи важливими і як складові політичних, державотворчих і насамперед духовних процесів, надзвичайно актуалізувалися у зв'язку із побудовою нової української держави, а особливо в зв'язку з Майданом, з Революцією Гідності. Національне пробудження завжди є поштовою до кардинальних духовних, зокрема релігійних, змін у суспільстві. То ж важливо знати, чи так є і буде в Україні.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк Т. В. Ідея надприродного в історії та сучасності [Текст] : монографія / Т. В. Гаврилюк ; за ред. І. Ф. Надольного. – Вид. 2-е, доп. – К. : [б. и.], 2008. – 176 с. 2. Греков Б. Д. Киевская Русь / Б. Д. Греков. – Л. : Госполитиздат, 1953. – 569 с. 3. Греков Б. Крещение Руси / Б. Д. Греков // Религия и церковь в истории России. Советские историки о православной церкви в России. – М. : Мысль, 1975. – С. 37–42. 4. Жуковский А. Петро Могила й питання єдності церков / А. Жуковский. – Париж, 1969. – 282 с. 5. Липківський В. Проповіді на неділі й свята Слово Христове до українського народу / В. Липківський. – Торонто, 1988. – 609 с. 6. Лобовик Б. Київське християнство як етноконфесійний феномен / Б. Лобовик // Плід правди сіється творцями миру. – К. : Наукова думка, 1998. – С. 55–57. 7. Рубан В. Внутрішня суть віданн орійської віри українського обряду / В. Рубан // Космос Древньої України. Трипілля – Троянь: Мітологія. Філософія. Етногенез... – К. : Індо-Європа, 1996. – С. 255–263.

Надійшла до редколегії 15. 05. 2014

Л. А. Филипович

ТРАДИЦИИ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ОСМЫСЛЕНИЯ РЕЛИГИИ КАК ДУХОВНОЙ ОСНОВЫ НАЦИОНАЛЬНОГО БЫТИЯ

В статье рассматриваются отечественные традиции интерпретаций религии как духовной основы национального бытия украинского народа. Автор выделяет мифо-религиозный, религиозный, мифо-религиоведческий и научный тип осмысления взаимосвязи религии и этноса, анализирует исторические источники, которые представляют различные трактовки этноконфессиональной жизни украинцев. В статье делается вывод о важности религии в современном этнонациональном возрождении Украины.

Ключевые слова: этнорелигиозность, национальная церковь и национальная религия, украинское возрождение.

L. O. Fylypovych

TRADITIONS OF UKRANINAN UNDERSTANDING OF RELIGION AS THE SPIRITUAL BASIS OF NATIONAL LIFE

The article deals with national traditions of interpretations of religion as a spiritual foundation of Ukrainian life. The author highlights the mythic-religious, religious, mythic-religious studies and scientific type of understanding of relationship between religion and ethnos, analyzes the historical sources that present different interpretations of ethnoreligious Ukrainian life. The article concludes about importance of religion in the modern revival of ethnonational Ukraine.

Keywords: ethnoreligiosity, National church and National religion, Ukrainian renaissance.

УДК 261.8

П. Л. Яроцький, д-р філос. наук, проф.

КРИЗОВИЙ СТАН І КРИТЕРІЇ РЕФОРМУВАННЯ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У ВЕРИФІКАЦІЇ ЇЇ ОСТАННІХ ПОНТИФІКІВ

У статті досліджуються чинники, які в кінці другого – на початку третього тисячоліття спричинили інституалізаційну кризу сучасного католицизму, що виявилася передовсім у надмірній централізації і клерикалізації церковних структур, почавши від Ватикану до низових регіональних інституцій, що, по суті, визнає папа Бенедикт XVI. Нинішній папа Франциск з перших днів свого понтифікату проголосив основоположні критерії реформування церкви: децентралізація і деклерикалізація церковно-релігійного комплексу, зміщення функціонування церкви на соціальну й екзистенційну периферію, створення "бідної церкви для бідних", яка відповідає б стану первісного християнства. З цією метою у Ватикані опрацьовуються інноваційні парадигми "теології периферійної церкви", "теології жінки", "теології сім'ї", "теології молоді", які спрямовані на подолання дивергентних процесів в Католицькій церкві як "позаурядової клерикальної організації".

Ключові слова: інституалізація, централізація, деклерикалізація, соціальна й екзистенційна периферія.

Католицька Церква увійшла в нову, за суттю, революційну стадію інституалізації після прийнятої II Ватиканським Собором парадигми аджорнаменту, тобто оновлення, осучаснення церкви і повернення її обличчям до проблем світу й людини. У розвитку цього процесу потрібно було істотно трансформувати інституційні структури церкви, а також опрацювати такі засади, методи, форми її функціонування, щоб оновити еклезіальну, догматичну, організаційно-інституційну сутність католицизму.

У документах II Ватиканського Собору знаходимо інституалізаційний компендіум цих змін:

1) істотне пом'якшення ригоризму традиційного ексклюзивізму Католицької Церкви – "extra Ecclesiam Romanam nulla salus" (поза Римською церквою немає спасіння);

2) відхід від негативного ставлення до нехристиянських релігій;

3) усвідомлення сутнісної природи Церкви як "спів-причетності вірних" (communio) замість клерикальної пірамідальної ієрархічної її побудови і функціонування;

4) прийняття позаконфесійної, плюралістичної екуменічної концепції "приналежності до єдиного народу Божого" як основи втілення прагнень до єдності всіх